

Od kakovosti učenja in poučevanja do izobraževanja učiteljev

■ **Jana Kalin**, dr. pedagogike, je redna profesorica za didaktiko na *Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani*. Raziskovalno se ukvarja s kakovostjo učiteljevega dela in njegovega profesionalnega razvoja, z avtonomijo in ugledom učiteljev, vlogo razrednika in oddelčne skupnosti, s sodelovanjem šole, staršev in okolja ter s kakovostjo univerzitetnega študija. Izvaja seminarje za učitelje s področja pouka, vodenja razreda in visokošolske didaktike. Svoja spoznanja predstavlja na domačih in mednarodnih konferencah ter v znanstvenih in strokovnih publikacijah.

Prof. ddr. Barico Marentič Požarnik sem najprej spoznavala kot univerzitetno profesorico s številnimi idejami in širokim znanjem ter kot dragoceno mentorico. Pozneje sva postali sodelavki, skupaj sva raziskovali, izvajali delavnice in programe izpopolnjevanja za učitelje, se udeleževali mednarodnih posvetov ter reflektirali strokovna in življenjska vprašanja. V vseh teh vlogah jo je vedno vodila njena humanistična naravnost: zanjo je temeljna vrednota oseba in vzpostavljanje medsebojnega dialoga.

Ob življenjskem jubileju, 80-letnici življenja, skušamo izpostaviti nekatera temeljna sporočila prof. ddr. Barice Marentič Požarnik, zaslužne profesorice *Univerze v Ljubljani*. Zanimivo je, kako določena vprašanja, problemi, teme spremljajo raziskovalca skozi desetletja. Postopoma odkriva odgovore nanje in vse globlje vstopa v razumevanje medsebojne odvisnosti vprašanj, povezanosti teoretičnih spoznanj s praktičnimi izkušnjami, preverjanjem novega v vsakdanjih situacijah – kot v krogu izkustvenega učenja, ki ga po Kolbu označujejo konkretna izkušnja, razmišljajoče opazovanje, abstraktna konceptualizacija in aktivno eksperimentiranje (Marentič Požarnik, 2000: 124). Z leti raziskovanja, poučevanja, dela z učitelji na različnih ravneh izobraževanja in med soočanjem z raznolikimi vprašanji o kakovosti učenja, poučevanja, ocenjevanja in učiteljevega profesionalnega razvoja je prof. ddr. Barica Marentič Požarnik odstirala nove vidike in vse globlje ravni na raznolikih področjih, ki pa bi jih lahko povezali v nekaj »vedno aktualnih vsebinskih vprašanj«: zagotavljanje kakovostnega učenja in poučevanja ter ocenjevanja znanja, izobraževanje učiteljev, razvoj visokošolske didak-

tike, uveljavljanje sodobnejših pristopov v raziskovanju in okoljska vzgoja z vzgojo za vrednote. V pričujočem prispevku se bomo omejili na predstavitev najpomembnejših idej na prvih treh področjih.

Kakovostno učenje in poučevanje: začelo se je z učnimi navadami

Eno temeljnih področij raziskovanja prof. Barice Marentič Požarnik je proces učenja in vprašanje, kaj se dogaja pri tem procesu in posamezniku, ki se uči, in kako lahko ta proces spodbujamo, podpiramo od zunaj. V prvi službi je raziskovala učne navade učencev, leta 1971 doktorirala iz psihologije na *Filozofski fakulteti UL* z disertacijo *Struktura in determinante učnih navad naših učencev* in se k tem vprašanjem nenehno vračala. Leta 1974 je prvič izšlo delo *Dejavniki in metode uspešnega učenja*, ki je bilo sprva namenjeno predvsem študentom, bodočim učiteljem, preraslo pa je v pomemben vir informacij za številne učitelje, pedagoge in druge strokovnjake na področju izobraževanja. Nova spoznanja s področja psiholo-

gije učenja so zaznamovala nadgradnjo tega učbenika v sodoben priročnik *Psihologija učenja in pouka*, ki je izšel leta 2000 (ter prenovljen 2018) in v katerem posebej uveljavlja »celostni pogled na učenje, ki povezuje telesno, spoznavno, čustveno, socialno in vrednotno plat« (Marentič Požarnik, 2000: 5). Temeljno vprašanje za vse, ki se ukvarjamo z vzgojo in izobraževanjem, je, kako v praksi delovati tako, da bomo spodbujali in omogočali kakovostno učenje, ki bo vodilo do trajnega znanja, s katerim se bodo mladi uspešno soočali s problemi na osebni in družbeni ravni.

Avtorica poudarja, da »učenje ni le kopičenje in zapomnjevanje spoznanj, ampak aktivna izgradnja osebnega smisla ob samostojnem in kritičnem razmišljanju« (prav tam). Pri tem je pomembno zavedanje, da imajo pomemben vpliv na to, kako in česa se naučimo, naše obstoječe ideje, stališča, pojmovanja in cilji. Učenje bo bolj uspešno, če bo »aktivno, življenjsko vpeto v reševanje za učenca pomembnih problemov« (prav tam). Ob zavedanju teh značilnosti pa postaja poseben izziv in cilj šolanja tudi zavedanje pomembnosti razvijanja metakognitivnih spretnosti oz. »učenje učenja«. Kakovostno poučevanje je odvisno od ustrezno usposobljenih učiteljev. Vprašanjem izobraževanja in nadaljnega usposabljanja prof. Barica Marentič Požarnik namenja znaten del svoje pozornosti.

Izobraževanje učiteljev

Na področju izobraževanja učiteljev poudarja oblikovanje učitelja kot »razmišljujočega praktika«, ki sproti analizira svoje

vsakdanje izkušnje in se iz njih uči, ter nujnost integracije praktičnega usposabljanja in teoretičnega osmišljanja. Bodočega učitelja v znatni meri določajo njegove subjektivne teorije o pouku, učenju in poučevanju, o vlogi učencev in lastni vlogi, ki jih je pridobil v času svojega šolanja ob opazovanju nešteti učnih ur in različnih učiteljev, ki so ga poučevali. Ozaveščanje teh subjektivnih teorij je bistvenega pomena za njegovo kakovostno delo z učenci. »Posledice učiteljevega dela segajo dalj v prihodnost kot pri marsikaterem drugem poklicu, a način njegovega dela v večji meri kot to sam želi ali se tega zaveda, določa preteklost – izkušnje iz lastnega šolanja,« zapiše v še danes aktualnem delu *Nova pota v izobraževanju učiteljev* iz leta 1987 (str. 3). V delu podrobno predstavlja nove pristope in metode izobraževanja učiteljev, še posebej izpostavi pomen izkustvenega učenja (igro vlog, simulacijo, opazovanje pouka, nastope), kritične refleksije, študijske prakse ter integracijo različnih pedagoško-psiholoških študijskih predmetov, specialne didaktike in stroke. Nenehno poudarja, da so pri izobraževanju učiteljev primerne metode bolj pomembne kot pri izobraževanju za katerikoli drug poklic.

Poseben poudarek tudi v svojem nadaljnjem prizadevanju za kakovostno izobraževanje učiteljev namenja pomenu, vsebini in načinom stalnega strokovnega spopolnjevanja učiteljev in njihovega profesionalnega razvoja, pri čemer naj učitelji vse bolj postajajo dejavni sooblikovalci teh programov, odprti za interdisciplinarno povezovanje, sodelovanje drug z drugim in učenje drug od drugega (kolegialne hospitacije, »kritični prijatelji«, skupno raziskovalno in projektno delo). Pomembno vlogo pa naj učitelji prevzema-jo tudi pri uvajanju inovacij, razvojno-raziskovalnega dela in akcijskega raziskovanja, ki lahko postajajo prostor intenzivnega učenja in pridobivanja novih izkušenj in usposobljenosti. Že v svojem delu *Nova pota v izobraževanju učiteljev* (1987) izpostavi pomembnost prizadevanja učiteljev za ustrezno moralno in materialno družbeno priznanje za zahtevno delo, ki ga opravljajo, in pri tem zapiše, da sta »družbeno priznanje in poklicna usposobljenost v vzajemnem odnosu in le prizadevanja na obeh straneh bodo hkrati postopno prispevala k boljšemu položaju, večji poklicni samozavesti in av-

tonomiji ter večjemu zadovoljstvu učiteljev z njihovim poklicem« (Marentič Požarnik, 1987: 4). Ena od stalnic njenega prizadevanja gre v smeri opolnomočenja učiteljev za uveljavljanje njihove strokovne avtonomije in profesionalnosti, v stalnem izboljševanju lastnega dela, uveljavljanju pouka, ki je osredotočen na učence, in sicer z omogočanjem učenčevega aktivnega sooblikovanja učnega procesa in kakovostnega učenja (npr. Marentič Požarnik idr., 2005).

Razvoj visokošolske didaktike

V procesu kakovostnega začetnega izobraževanja učiteljev pomembno vlogo prevzemajo njihovi učitelji (glej Buchberger idr., 2001). Delo prof. Barice Marentič Požarnik je bilo pionirsko tudi na področju razvoja visokošolske didaktike. Posebno pozornost je namenjala učiteljem učiteljev, kar je bila tema njenega drugega doktorata. Vprašanje, kako izboljšati kakovost visokošolskega študija in ustrezno usposobiti visokošolske učitelje, je prispevalo k številnim publikacijam, delavnicam in seminarjem, pogosto v sodelovanju z mednarodno priznanimi strokovnjaki iz tujine. Eno njenih zgodnjih del je *Prispevek k visokošolski didaktiki* iz leta 1978. V številnih delih v kasnejših letih izpostavlja izzive izboljšanja kakovosti poučevanja in učenja s podporo profesionalnemu razvoju visokošolskih učiteljev, kakovost ocenjevanja v visokoškolskem izobraževanju, problemsko zasnovan študij, motivacijo za študij, predavanja in skupinsko delo kot priložnost za spodbujanje študentov k aktivnemu sodelovanju. »Tisti, ki poučujejo (prihodnje) učitelje, naj bi bili sami zgled dobrega, inovativnega, refleksivnega poučevanja« (Marentič Požarnik, 2019: 29). Pomembno vlogo imajo medsebojno povezovanje in dialog visokošolskih učiteljev različnih strok, njihovo medsebojno izkustveno učenje, predstavitev pedagoških izkušenj, podpiranje drug drugega pri uvajanju novih pristopov in dvigovanju »strokovne samozavesti« (Marentič Požarnik, 2019: 29). Pomembno je, da »spodbujamo kvalitetne raziskave, sporočamo in upošteujemo njihove izsledke, pa tudi, da na primeren način vključujemo elemente pedagoške inovativnosti in odličnosti v karierno napredovanje visokošolskih učiteljev« (Marentič Požarnik, 2020: 29).

Ob koncu: Verba docent, exempla trahunt

Kot profesorica, mentorica in raziskovalka je prof. Barica Marentič Požarnik vedno delala, kar je poučevala, in vse njeno prizadevanje je izhajalo iz temeljne usmerjenosti v človeka kot osebo z vsemi njenimi značilnostmi. Pri svojem delu je nenehno sodelovala z različnimi sodelavci, kolegi in študenti. Še danes izvaja delavnice za učitelje v kolegialnem paru. Znala je povezovati različnost v veliki odprtosti za vso pestrost in izzive, ki jih to prinaša. Naučila nas je, kako pomembno je »iti v svet« in tam najti sogovornike, soočati svoje znanje in izkušnje s kolegi iz drugih kulturnih okolij, se učiti od njih in skupaj z njimi. Njena želja po učenju je neusahljiv vir nenehnega razmišljanja, ustvarjanja, pisanja, delovanja. Poleg ljubezni do umetnosti in vsega lepega jo označujeta neizmerna širina znanja, izkušenj in modrost. Pri svojem delu je vse od začetka svojega delovanja v šestdesetih in sedemdesetih letih preteklega stoletja vnašala celo vrsto inovativnih idej in pobud. Mnoge od njih so se razširile v našem prostoru in na tujem; druge še potrebujejo čas za rast in dozorevanje. A seme novih idej, ki ga prof. Barica Marentič Požarnik še vedno neutrudno seje ne glede na »letne čase«, ima svojo moč in verjamem, da bo ob svojem času našlo pot do ljudi in uresničitve. Njeno življenje in njeni zgledi namreč navdušujejo!

Literatura

- Buchberger, Friedrich idr. (2001): *Zelena knjiga o izobraževanju učiteljev v Evropi*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.
- Marentič Požarnik, Barica (1978): *Prispevek k visokošolski didaktiki*. Ljubljana: DZS.
- Marentič Požarnik, Barica (1987): *Nova pota v izobraževanju učiteljev*. Ljubljana: DZS.
- Marentič Požarnik, Barica (2000): *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.
- Marentič Požarnik, Barica (2018): *Psihologija učenja in pouka: od poučevanja k učenju*. 2. prenovljena izd. Ljubljana: DZS.
- Marentič Požarnik, Barica (2019): Od zelenih do rdečih paradiznikov ali dolga zgodba o profesionalnem razvoju (visokošolskih) učiteljev. *Vzgoja in izobraževanje*, letn. 50, št. 5–6, str. 28–29.
- Marentič Požarnik, Barica (2020): Visokošolska didaktika in didaktično usposabljanje visokošolskih učiteljev pri nas. *AS. Andragoška spoznanja: prva slovenska revija za izobraževanje odraslih*, letn. 26, št. 2, str. 15–32.
- Marentič Požarnik, Barica; Kalin, Jana; Šteh, Barbara; Valenčič Zuljan, Milena (2005): *Učitelji v prenovi – njihova strokovna avtonomija in odgovornost*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Opomba

¹ Besede učijo, zgledi vlečejo.